

דירוג הרשויות המקומיות הערביות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550 לפי מדדי החוסן הכלכלי

אלכסנדר זבלוצקי עדי ארד יניב ריינגוורץ

עריכת לשון: רויטל אביב מתוק
עיצוב גרפי: אפרת ספיקר

מחקר זה הוזמן על ידי המשרד לשוויון חברתי וקידום מעמד האישה ומומן בסיועו

מכון מאירס ג'וינט ברוקדייל

ת"ד 3886 ירושלים 9103702

טלפון: 02-6557400

brook@jdc.org | brookdale.jdc.org.il

ירושלים | תמוז תשפ"ה | יולי 2025

תקציר

מחקר זה בוצע לבקשת הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים במשרד לשוויון חברתי וקידום מעמד האישה. מטרתו לגבש מדדים למדידת החוסן הכלכלי של 58 הרשויות המקומיות הערביות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550 ולדרג את הרשויות לפי המדדים הללו. החלטה מס' 550 התקבלה על ידי הממשלה בשנת 2021 במסגרת תוכנית כלכלית רב-שנתית לצמצום פערים בחברה הערבית. צוות המחקר גיבש רשימת מדדים על סמך סקירת הספרות האקדמית והמקצועית, והתאים אותם לייחודיות של הרשויות הערביות, על בסיס התייעצות עם אנשי מקצוע, ובהתחשב במגבלת הנתונים הזמינים.

המחקר מציע להשתמש בעשרה מדדים כמותיים לבחינת החוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות הערביות. המדדים חולקו לשלושה תחומי משנה – הכנסות, עודף או גירעון וגורמי הוצאות. המדדים בתחום הכנסות הם הכנסות עצמיות מארנונה למשקי בית ומארנונה אחרת לתושב, יחס גביית הארנונה לעומת החיובים (כולל ארנונה למשקי בית וארנונה אחרת), הכנסות עצמיות שאינן ארנונה לתושב, סך ההכנסות לתושב וכן אחוז השינוי בהכנסות העצמיות של הרשות לעומת השנה הקודמת. המדדים בתחום העודף והגירעון הם העודף או הגירעון השנתי של הרשות וכן הגירעונות המצטברים הכוללים. המדד בתחום גורמי הוצאות הוא מספר התושבים ברשות. מדד זה מבטא יתרונות לגודל, כלומר רשות קטנה היא בעלת הוצאות גבוהות יותר לתושב. המדדים שנבחרו מסתמכים על מקורות מידע קיימים.

נוסף על גיבוש המדדים דורגו הרשויות המקומיות הערביות שבמוקד מחקר זה על פיהם ונערכה השוואה בין רשויות אלו ובין רשויות אחרות בעלות מאפיינים דומים. נמצא כי הרשויות המקומיות הערביות מדורגות נמוך יחסית לרשויות שבקבוצת השוואה מבחינת החוסן הכלכלי שלהן, בכל המדדים.

דירוג הרשויות לפי מדדים אלו ישמש בסיס לתכנון מדיניות ממשלתית לסיוע לרשויות. מומלץ כי קובעי מדיניות ישתמשו במדדים כדי לבחון את תפקודן של הרשויות, כלומר את המידה שבה הן זקוקות לסיוע מן השלטון המרכזי ואת יכולתן להשתמש בסיוע שימוש מיטבי.

תוכן עניינים

1	1. מבוא
1	2. סקירת הספרות המקצועית
4	3. מטרת המחקר
4	4. שיטת המחקר
5	5. מדדי הרשויות המקומיות בתחום החוסן הכלכלי
7	6. דירוג הרשויות המקומיות לפי מדדי החוסן הכלכלי
7	6.1 דירוג הרשויות הערביות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550
16	6.2 השוואה בין הרשויות המקומיות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550 ובין רשויות מקומיות דומות
21	7. מגבלות המחקר
22	8. דיון, מסקנות והמלצות
22	8.1 דיון ומסקנות
23	8.2 המלצות
24	עוד פרסומים של המכון בנושא
25	מקורות

רשימת לוחות

5	לוח 1: רשימת המדדים בתחום החוסן הכלכלי
8	לוח 2: דירוג הרשויות המקומיות לפי מדדי הכנסות
10	לוח 3: דירוג הרשויות המקומיות לפי מדדי עודף או גירעון
12	לוח 4: דירוג הרשויות המקומיות לפי מדד גורמי הוצאות
14	לוח 5: דירוג הרשויות המקומיות לפי המדד הכללי של חוסן כלכלי
17	לוח 6: השוואת הרשויות המקומיות לפי מדדי הכנסות
18	לוח 7: השוואת הרשויות המקומיות לפי מדדי עודף או גירעון
19	לוח 8: השוואת הרשויות המקומיות לפי מדד גורמי הוצאות
20	לוח 9: השוואת הרשויות המקומיות לפי המדד הכללי של חוסן כלכלי

1. מבוא

מחקר זה בוצע לבקשת הרשות לפיתוח כלכלי של מגזר המיעוטים במשרד לשוויון חברתי וקידום מעמד האישה. המחקר מתמקד ברשויות המקומיות הערביות שהן גורם מרכזי באספקת שירותים לתושב ובפיתוח כלכלי וחברתי של האוכלוסייה הערבית. המחקר עוסק ב-58 הרשויות המקומיות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550: [התוכנית הכלכלית לצמצום פערים בחברה הערבית עד לשנת 2026](#) שהתקבלה בשנת 2021.

המחקר מציע להשתמש ברשימת מדדים כמותיים לבחינת החוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות הערביות וכן לדרג את הרשויות על פי מדדים אלו. דירוג זה ישמש בסיס לתכנון מדיניות ממשלתית לסיוע לרשויות. המדדים יספקו אינדיקציה לקובעי מדיניות אשר לתפקוד הרשות, כלומר למידה שבה היא זקוקה לסיוע מן השלטון המרכזי. בד בבד, תינתן אינדיקציה ליכולתה של הרשות המקומית להשתמש בסיוע שימוש מיטבי.

2. סקירת הספרות המקצועית

הערכת החוסן הכלכלי והחוסן הפיננסי של רשויות מקומיות היא משימה מורכבת. החוסן הכלכלי (economic resilience) מוגדר לרוב בספרות המקצועית כיכולת הבסיסית של הרשות המקומית להתמודד עם זעזועים כלכליים ולהסתגל למציאות כלכלית משתנה (Kitsos & Bishop, 2018). יכולת זו נגזרת הן מן האינדיקטורים הכלכליים ברשות, כגון תוצר מקומי ותעסוקה, הן מן המאפיינים הסוציו-דמוגרפיים והגאוגרפיים שלה (Östh et al., 2015). החוסן הפיננסי (financial health) מתייחס להיבטים הפיננסיים של ניהול הרשות המקומית. הוא מוגדר בספרות כיכולת הרשות לממן אספקה סדירה של שירותים ציבוריים סבירים לתושביה ולעמוד בהתחייבויות שלה (Turley et al., 2015).

הספרות בתחום החוסן הכלכלי מתייחסת לממדים שונים של ביצועים כלכליים (economic performance), תוך שימוש במגוון רחב של מדדים. חוקרים אחדים הציעו להגדיר את הביצועים הכלכליים של רשויות מקומיות כיחס בין משתני תשומות ומשתני תפוקות. כך, לין ואח' (Lin et al., 2011) העריכו את ביצועי הרשויות בסין והשתמשו בחמישה משתני תשומות: מיקום גאוגרפי-פריפריאלי, משאבים פוליטיים וכלכליים, ביצועי הממשל, השקעות זרות ישירות ויזמות ארגונית. שני המשתנים הראשונים הם משתנים איכותיים הנמדדים כממוצע משוקלל של מדדים שונים, ואילו יתר המשתנים הם כמותיים ונמדדים ישירות. החוקרים השוו אותם לחמישה משתני תפוקות: תוצר מקומי גולמי, יבוא, יצוא, הכנסות הממשל המקומי, והכנסות משכחיות. דה קרוז ומרקס (Da Cruz & Marques, 2014) חקרו את הגורמים המשפיעים על ביצועי הרשויות בפורטוגל והציעו להגדיר ביצועים אלו באמצעות מדדי יעילות כלכלית המחושבים באמצעות מדדי תשומות ומדדי תפוקות. החוקרים השתמשו בשלושה משתני תשומות: מספר העובדים ברשות, הוצאות על השקעה והוצאות תפעול. משתנים אלו הושוו לשישה משתני תפוקות: גודל האוכלוסייה, הרחבת דרכים עירוניות, כינוי פסולת, אספקת מי שתייה, טיפול בשפכים ותשתיות עירוניות שכללו בתי ספר יסודיים ומוסדות תרבות וספורט.

מחקרים רבים עוסקים בחוסן הפיננסי של הרשות המקומית. החשיבות של פיתוח שיטות למדידת המצב הפיננסי (financial condition) של רשויות מקומיות גדלה בעשורים האחרונים ככל שגופי השלטון המקומי ברחבי העולם קיבלו לידיהם יותר אחריות ויותר סמכות על אספקת השירותים לתושב מתוך התקציב שלהם (Cohen et al., 2012; Ritonga et al., 2012). חוקרים רבים ניסו להגדיר את המושג "מצב פיננסי" בהקשר של רשויות המקומיות. כך, ברן ושראם (Berne & Schramm, 1986) הציעו הגדרה כללית של מצב פיננסי כהסתברות שרשות מקומית תעמוד בהתחייבויותיה הפיננסיות כלפי כל הגורמים שהיא חייבת להם, כגון ספקים, עובדים ומשלמי המיסים. גרובס ואח' (Groves et al., 1981), הגדירו את החוסן הפיננסי של רשות מקומית ככושר פירעון (solvency). המודל קובע את מידת כושר הפירעון לפי ארבעה ממדים: (א) נזילות לטווח קצר; (ב) כושר פירעון תקציבי; (ג) כושר פירעון לטווח ארוך; ו-(ד) כושר פירעון ברמת השירות. נזילות בטווח קצר נוגעת לשאלה האם לרשות יש מספיק כסף מזומן כדי לעמוד בהתחייבויותיה לטווח קצר. כושר פירעון תקציבי הוא היכולת לייצר הכנסה מספקת בתקציב וכך לא להיקלע לגירעון. כושר פירעון לטווח ארוך הוא יכולתה של הרשות לעמוד בהתחייבויותיה ארוכות הטווח. לבסוף, כושר פירעון ברמת השירות מוגדר כיכולת של הרשות לממן את אספקת השירותים לתושבים ברמה ובאיכות הנדרשת.

הגדרה נוספת פותחה על ידי המכון הקנדי של רואי החשבון (Canadian Institute of Chartered Account [CICA], 1997). לפי מודל זה המצב הפיננסי של ארגון בכלל, ושל רשות מקומית בפרט נבחן בשלושה ממדים: קיימות, גמישות ופגיעות. קיימות היא יכולת הרשות להבטיח את רווחת התושבים ברמה שנקבעה על ידה, תוך שימוש במשאבים העומדים לרשותה. גמישות היא יכולת הרשות להגיב לשינויים במצב הכלכלי באמצעות הכלים שעומדים לרשותה, כגון הטלת מיסים, שינוי תעריפים, גיוס מימון חיצוני, או קבלת תמיכה מן הממשלה. פגיעות פירושה מידת התלות של הרשות במימון חיצוני המתקבל באמצעות העברות ומענקים.

מחקרים אמפיריים רבים השתמשו באחת מן ההגדרות הללו, וכמה מחקרים אף הציעו לשלב ביניהן. למשל, יאקוצי (Iacuzzi, 2022) ביצעה סקירה מקיפה של 79 מחקרים בנושא המצב הפיננסי של רשויות מקומיות. המחקרים שנסקרו על ידה העריכו את המצב הפיננסי על פי ממדים אחדים, כאשר ארבעה ממדים היו הנפוצים ביותר: (א) כושר פירעון ארוך טווח (70% מן המחקרים שנסקרו); (ב) כושר פירעון תקציבי (44%); (ג) כושר פירעון לטווח קצר (33%); ו-(ד) נזילות (30%). כדי לתת ביטוי כמותי לממדים השונים השתמשו המחקרים במגוון מדדים, לרוב במדדים הנגזרים מדוחות כספיים (Hruza, 2015; Rivenbark & Roenigk, 2011). כך, כושר פירעון ארוך טווח נמדד באמצעות היחסים הפיננסיים המבטאים פערים בין התחייבויות ונכסים לטווח ארוך (Brown, 1993). כושר פירעון תקציבי נמדד באמצעות היחסים הפיננסיים המבטאים פערים בין הכנסות והוצאות (Cabaleiro, 1993). כושר פירעון לטווח קצר והנזילות נמדדים באמצעות היחסים בין הנכסים השוטפים והנכסים הנזילים, כגון מזומנים, ובין התחייבויות לטווח קצר (Cohen, 2008).

כדי להעריך את ביצועי הרשויות בתחום הכלכלי והפיננסי השתמשו החוקרים במגוון שיטות סטטיסטיות. שיטה נפוצה להערכת הביצועים הכלכליים היא ניתוח מעטפת הנתונים (Data Envelopment Analysis, DEA). שיטה זו בוחנת את ביצועי כמה ישויות כלכליות דומות שקולטות תשומות ומייצרות תפוקות (המוגדרות כ-"יחידת קבלת החלטות" – Decision Making Units, DMU). מטרת הניתוח היא להעריך את יעילותן של כל אחת מן היחידות ביחס ליחידות האחרות. הניתוח מתבצע בשני שלבים. בשלב הראשון מוצע פתרון מתמטי של בעיית האופטימיזציה של היחס בין תשומות ותפוקות. בשלב השני נערכת השוואה בין פתרון

זה ובין המצב בפועל בכל אחת מן ה-DMU כדי לקבוע עד כמה כל אחת מהן קרובה למצב האופטימלי (Cooper et al., 2011). שיטת DEA יושמה על יחידות קבלת החלטות מסוגים שונים, ביניהן חברות, ארגונים, ממשלות וכן גופי שלטון מקומי. למודל הוצעו כמה הרחבות, שכוללות מתן משקלות שונים לתפוקות ותשומות שונות, וכן מודלים עם תשומות בלבד או תפוקות בלבד (Lin et al., 2011).

חוקרים אחדים שעסקו בהערכת הביצועים הפיננסיים של רשויות מקומיות פיתחו מודלים שהתבססו על שיטות ניתוח סטטיסטי, כגון ניתוח רגרסיה (regression analysis) וניתוח רכיבים עיקריים (principal components analysis). שיטות אלו בדרך כלל אומצו עבור מדגמי נתונים גדולים והן כפופות להנחות בנוגע לדגימת המשתנים הנחקרים והקשר ביניהם (Galariotis et al., 2016). חוקרים אחרים הציעו להעריך את מצבן הפיננסי של הרשויות באמצעות פיתוח מדדים ודירוג הרשויות על פיהם. בזרם ספרות זה יש שתי גישות עיקריות. גישה אחת, שהיא הגישה הנפוצה ביותר, גורסת שכדי לקבל תמונה מלאה ומדויקת של ביצועי הרשות בתחום הפיננסי יש לבחון כל ממד פיננסי לגופו באמצעות המדדים המתאימים לו. הגישה החלופית טוענת שיש לפתח מדד כולל אחד שמשקף את כל הממדים הפיננסיים. היתרון שבגישה זו הוא קלות ההשוואה בין הרשויות השונות באמצעות מדד אחד בלבד. עם זאת, החיסרון שבגישה הזאת הוא שהמדד הכולל משקף ממוצע משוקלל של כמה מדדים רלוונטיים, ומדדים מסוימים עלולים לקבל משקל חסר או משקל עודף במדד (Cabaleiro Casal et al., 2013; Hendrick, 2004). חלק ניכר מן המחקרים שנוקטים בגישה זו עוסקים בזיהוי מצוקה פיננסית ומתייחסים בעיקר לממד יכולת הפירעון (Iacuzzi, 2022). חברות דירוג האשראי שמעריכות את הביצועים הפיננסיים של הרשויות מפתחות מודלים שמציעים פשרה בין דירוג אחיד הניתן לכל הרשויות ובין השימוש במגוון רחב של מדדים (Gorina et al., 2018).

מחקרים רבים יותר ויותר עוסקים בהערכת המצב הפיננסי באמצעות השוואה בין רשויות בעלות מאפיינים דומים (benchmarking) (Galariotis et al., 2016; Turley et al., 2015; Zafra-Gómez et al., 2009). גישה זו שאולה מן העולם העסקי ויש בה יתרונות וחסרונות כאחד. מצד אחד, הגישה מאפשרת לחוקרים ולמקבלי החלטות השוואה נוחה יותר בין הרשויות ומקלה על הצבת יעדים. מצד שני, עולה חשש שבעקבות פרסום המדדים ייווצר לחץ על הנהלת הרשות והיא תנסה לשפר את המדדים המדווחים בלי לשפר את הביצועים בפועל (Turley et al., 2015).

חוקרים אחדים שחקרו ביצועים כלכליים הציעו להסתכל הן על היבטים פיננסיים ותקציביים, הן על היבטים כלכליים אחרים. כך, קופה וגייס (Coffé & Geys, 2005) חקרו את השפעת ההון החברתי על ביצועי השלטון המקומי והתמקדו בניהול פיננסי שנמדד באמצעות עודף או גירעון תקציבי כממד מרכזי של ביצועי הרשויות בתחום הכלכלה. עם זאת, הם התחשבו גם בארבעה ממדים נוספים של ביצועים כלכליים שאינם קשורים לתקציב: שיעור האבטלה, הכנסות התושבים, אי שוויון בהכנסות ויעילות העלויות (cost efficiency). גנדזוויל ואח' (Gendźwiłł et al., 2021) עסקו בהשפעת השינויים בשטחי הרשויות על הביצועים הכלכליים שלהן והשתמשו בארבעה ממדים שהקשר ביניהם ובין הביצועים הכלכליים תועד במחקר אמפירי: (א) הוצאות בתקציב (כגון סך ההוצאות, הוצאות לפי סעיפים, הוצאות שוטפות); (ב) מדדי תקציב אחרים (כגון עודף או גירעון, חוב, סך ההכנסות); (ג) מדדי יכולות (כגון איכות השירותים המקומיים, מיקור חוץ, איכות הניהול); (ד) מאפייני סביבה כלכלית רחבה (כגון פיתוח כלכלי, מחירי הדיו, גידול האוכלוסייה).

3. מטרות המחקר

גיבוש מדדים כמותיים לבחינת חוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות הערביות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550 ודירוגן על פיהם.

4. שיטת המחקר

גיבוש המדדים הכמותיים בתחום חוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות ודירוגן על פיהם בוצעו בשלבים אחדים כדלהלן:

א. בוצעה סקירת ספרות שבחנה את דרכי המדידה של החוסן הכלכלי של רשויות מקומיות ברחבי העולם. נעשה שימוש במנועי חיפוש אקדמיים, כגון Google Scholar ו-Core, לפי מילות החיפוש:

economic performance, economic condition, efficiency, financial condition, financial performance, fiscal health, local authorities, local government

נוסף על סקירה זו העמיקו החוקרים במחקר שהוכן עבור משרד הפנים בישראל – בן אליא (2006) אשר הציע מספר רב של מדדים לפי תחומי פעילות שונים. מסקירת הספרות יצרו החוקרים רשימה של מדדים פוטנציאליים שהמחקר התמקד בהם.

ב. צוות המחקר במכון ברוקדייל מיון את המדדים לפי תחומי פעילות עיקריים, ובחר את המדדים שעבורם היו נתונים זמינים.

ג. בוצעה התייעצות עם ועדת היגוי וכן עם אנשי מקצוע בתחום, ובעזרתה מוקדו ודויקו המדדים.

ד. גובשה רשימה סופית של מדדים.

ה. נאספו הנתונים על המדדים.

ו. לכל רשות שבמחקר חושבו המדדים על סמך ציוני תקן (ר' בהמשך). הרשויות דורגו לפי מדדים אלו.

כל הנתונים על המדדים ברשויות נאספו משני מקורות מנהליים: קובץ הרשויות המקומיות בישראל של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס) ודוחות כספיים של משרד הפנים. הנתונים המנהליים על כל הרשויות הם משנת 2021, הנתונים המעודכנים ביותר אשר היו זמינים בעת ביצוע המחקר. זאת למעט הנתונים העדכניים ביותר על משהד ועל נצרת, שהיו זמינים עבור שנת 2019 ושנת 2018 בהתאמה. כמו כן מדדים מסוימים חושבו כממוצע רב-שנתי והם כוללים נתונים מלפני שנת 2021, כפי שיוסבר בהמשך.

5. מדדי הרשויות המקומיות בתחום החוסן הכלכלי

מדדי החוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות חולקו לשלושה תחומי משנה:

1. הכנסות
2. עודף או גירעון
3. גורמי הוצאות

בתחומי המשנה האלה נבחרו עשרה מדדים. **לוח 1** מפרט את המדדים שנבחרו.

לוח 1: רשימת המדדים בתחום החוסן הכלכלי

מס"ד	תחום משנה	שם הממד	דרך חישוב הממד	מטרת הממד	מקור
1.	הכנסות	הכנסות עצמיות מארנונה למגורים לתושב (ש)	הכנסות עצמיות (גבייה) מארנונה למגורים בתקציב הרגיל חלקי גודל האוכלוסייה בסוף השנה	להעריך את מידת האוטונומיה הכספית של הרשות ואת חוזקה הכלכלי	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021; דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
2.	הכנסות	הכנסות עצמיות מארנונה אחרת (ארנונה שאינה למגורים) לתושב (ש)	הכנסות עצמיות (גבייה) מארנונה אחרת בתקציב הרגיל חלקי גודל האוכלוסייה בסוף השנה	להעריך את מידת האוטונומיה הכספית של הרשות ואת חוזקה הכלכלי	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021; דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
3.	הכנסות	ארנונה למגורים: יחס גבייה, ללא פטורים	הכנסות עצמיות (גבייה) מארנונה למגורים פחות סך הכול פטורים, שחרורים והנחות חלקי חיוב בארנונה למגורים	להעריך את היכולת השוטפת של הרשות לגבות כספים ממשקי בית תוך התחשבות בפטורים מארנונה למגורים הניתנים לפי חוק	דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
4.	הכנסות	ארנונה אחרת: יחס גבייה	הכנסות עצמיות (גבייה) מארנונה אחרת חלקי חיוב בארנונה אחרת	להעריך את היכולת השוטפת של הרשות לגבות כספים מעסקים	דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
5.	הכנסות	הכנסות עצמיות ללא ארנונה וללא חשמל לתושב (ש)	הכנסות עצמיות (גבייה) הרגיל (כולל מים) פחות הכנסות עצמיות מארנונה וחשמל בביצוע התקציב הרגיל חלקי גודל האוכלוסייה בסוף השנה	להעריך את מידת האוטונומיה הכספית של הרשות ואת חוזקה הכלכלי	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021; דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]

מס"ד	תחום משנה	שם המדד	דרך חישוב המדד	מטרת המדד	מקור
6.	הכנסות	סך הכול הכנסות בתקציב הרגיל (לא כולל חשמל) לתושב (ש)	סך ההכנסות בביצוע התקציב הרגיל פחות הכנסות מחשמל בביצוע התקציב הרגיל חלקי גודל האוכלוסייה בסוף השנה	להעריך את סך התקבולים הזמינים לצורך מימון פעילות שוטפת (תקציב רגיל)	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021; דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
7.	הכנסות	אחוז שינוי ההכנסות העצמיות לעומת השנה הקודמת: ממוצע רב-שנתי	הכנסות עצמיות בתקציב הרגיל בשנה הנוכחית פחות הכנסות עצמיות בתקציב הרגיל בשנה קודמת, חלקי הכנסות עצמיות בתקציב הרגיל בשנה הקודמת. ממוצע על פני השנים 2017-2021	להעריך את השיפור היחסי שחל בהיקף ההכנסות העצמיות. רשות מנוהלת היטב תחתור לעצמאות תקציבית ותשאף להגדיל בהתמדה את המשקל היחסי של ההכנסה העצמית לעומת השנים הקודמות	דוח כספי, משרד הפנים, 2017-2021 [^]
8.	עודף או גירעון	עודף (גירעון) לתושב (ש)	עודף (גירעון) שנתי בתקציב הרגיל חלקי אוכלוסייה בסוף השנה	להעריך את יכולת ההנהלה להתאים את ההוצאות השנתיות לסך התקבולים הזמינים	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021; דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
9.	עודף או גירעון	גירעון מצטבר בתקציב הרגיל וגירעונות סופיים בתקציבים בלתי רגילים שהסתיימו לתושב (ש)	תחילה מחושב הסכום של שני סעיפי מאזן אקטיבי: (1) גרעון מצטבר בתקציב הרגיל לסוף השנה; (2) גרעונות סופיים בתקציבים בלתי רגילים שנסתיימו. הסכום שהתקבל בחישוב מחולק בגודל האוכלוסייה בסוף השנה	מדד זה משקף את הנטל הכספי המוטל על הרשות בגין גירעונות משנים קודמות. ככל שנטל הגירעונות גדול יותר, קטנה יכולת הרשות להעניק לציבור שירותים בשל הצורך להפנות משאבים לכיסוי הגירעונות	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021; דוח כספי, משרד הפנים, 2021 [^]
10.	גורמי הוצאות	גודל האוכלוסייה בסוף השנה	גודל האוכלוסייה בסוף השנה	לרשות עם אוכלוסייה גדולה יותר יש יתרונות לגודל במימון הוצאות על צרכי התושבים באמצעות המס שהרשות גובה מהם	קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2021

[^]הנתונים על משהד נלקחו מן הדוח הכספי של משרד הפנים לשנת 2019. הנתונים על נצרת נלקחו מן הדוח הכספי של משרד הפנים לשנת 2018.

6. דירוג הרשויות המקומיות לפי מדדי החוסן הכלכלי

6.1 דירוג הרשויות הערביות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550

כאמור, מדדי הרשויות המקומיות בתחום החוסן הכלכלי מתחלקים לשלושה תחומי משנה: הכנסות, עודף או גירעון וגורמי הוצאות. תחום ההכנסות כולל שבעה מדדים, שמתייחסים להכנסות מארנונה וממקורות אחרים, וכן לסך ההכנסות ולהכנסות עצמיות. כדי לדרג את הרשויות לפי ההכנסות נעשה שימוש בציון תקן, שהוא מדד סטטיסטי אשר מציין את מרחק הערך הנמדד ממוצע ההתפלגות תוך התחשבות בשונות בין הערכים. היתרון שבשימוש בציון תקן הוא שמדד זה אינו תלוי ביחידות המדידה, כגון אחוזים או שקלים. תחילה חושב ציון תקן עבור כל אחת מן הרשויות בכל אחד ממדדי ההכנסות. לאחר מכן נבנה מדד כולל לתחום ההכנסות שחושב כממוצע פשוט של ציוני התקן של כל שבעת המדדים. הדירוג המסכם של כלל הרשויות בוצע לפי מדד כולל לתחום זה.

תחום העודף או הגירעון כולל שני מדדים – העודף או הגירעון השנתי והגירעונות המצטברים (שהם האינדיקציה לחוב) של הרשות. כדי לדרג את הרשויות בתחום זה תחילה חושב ציון תקן עבור כל אחת מן הרשויות בכל אחד משני המדדים הללו. לאחר מכן נבנה מדד כולל לתחום העודף או הגירעון שחושב כממוצע פשוט של כל ציוני התקן שהתקבלו.

תחום גורמי ההוצאות כולל מדד אחד בלבד – גודל הרשות (מספר תושבים), שכן רשויות גדולות נהנות מיתרונות לגודל ובהתאם רשויות קטנות סובלות מחיסרון לקוטן שמתבטא בהוצאות גבוהות לתושב. מדד גורמי ההוצאות חושב כציון התקן של גודל הרשות. **לוחות 2-4** מציגים את דירוג הרשויות בשלושת תחומי החוסן הכלכלי.

לבסוף, בוצע דירוג כללי של הרשויות לפי כל תחומי החוסן הכלכלי. זאת באמצעות מדד הדירוג הכולל שחושב כממוצע פשוט של מדדי ההכנסות, העודף או הגירעון וגורמי ההוצאות. **לוח 5** מציג את דירוג הרשויות לפי החוסן הכלכלי שלהן המבוסס על מדד כולל זה.

כדי להדגים את השימוש בלוחות יובא הסבר על **לוח 4** המציג את תחום ההכנסות שבו שבעה מדדים. בראש הדירוג של תחום ההכנסות עומדות הרשויות מעליא, בוסתן אל-מרג' ופסוטה. לדוגמה, במעליא ההכנסות העצמיות מארנונה למגורים הן גבוהות יחסית: 1,111 ₪ לתושב לעומת הממוצע של 655 ₪ לתושב ברשויות שבמחקר. ההכנסות העצמיות מארנונה אחרת במעליא עמדו על 786 ₪ לתושב לעומת הממוצע של 246 ₪ לתושב בכלל הרשויות שבמחקר. יחס הגבייה בארנונה למגורים בניכוי פטורים במעליא היה 0.93, בהשוואה ליחס הממוצע של 0.78 בכלל הרשויות. יחס הגבייה בארנונה אחרת ברשות זו עמד על 0.77, בעוד בכלל הרשויות יחס זה עמד על 0.74 בממוצע. גם המדדים האחרים: הכנסות עצמיות לתושב ללא ארנונה וללא חשמל, הכנסות בתקציב הרגיל לתושב ללא חשמל וכן אחוז הגידול בהכנסות עצמיות לתושב בחמש השנים האחרונות, היו גבוהים במעליא לעומת הממוצע ברשויות שבמחקר.

הרשויות בתחתית הדירוג בתחום ההכנסות הן ביר אל-מכסור, ערעה וכעבייה-טבאש-חג'רה. בכעבייה-טבאש-חג'רה, לדוגמה, ההכנסות העצמיות מארנונה למגורים עמדו על 218 ₪ לתושב ואילו ההכנסות מארנונה אחרת עמדו על 9 ₪ לתושב בלבד. יחסי הגבייה בארנונה למגורים בניכוי פטורים בכעבייה-טבאש-חג'רה עמד על 0.29, בעוד יחס הגבייה בארנונה אחרת עמד על 0.13. מדדים אלו ויתר המדדים בתחום ההכנסות בכעבייה-טבאש-חג'רה היו נמוכים לעומת הרשויות האחרות.

לוח 2: דירוג הרשויות המקומיות לפי מדדי הכנסות

דירוג	שם הרשות	הכנסות עצמיות מארנונה למגורים (₪) לתושב (₪)	הכנסות עצמיות מארנונה אחרת (₪) לתושב (₪)	ארנונה למגורים – יחס גבייה, בניכוי כטורים	ארנונה אחרת – יחס גבייה	וללא חשמל (₪) לתושב (₪)	וללא חשמל (₪) לתושב (₪)	סך הכול הכנסות בתקציב הרגיל (לא כולל חשמל) (₪) לתושב (₪)	ההכנסות העצמיות לעומת השנה הקודמת – ממוצע חמש שנתי	אחוז גידול	הכנסות: ציון תקן ממוצע
	ממוצע כולל	655	246	0.78	0.74	321	6,605	6.36			
1	מעליא	1,111	786	0.93	0.77	983	8,061	7.64	1.47		
2	בוסתן אל-מרג'	741	96	0.91	0.87	846	5,926	37.78	1.11		
3	פסוטה	927	111	0.91	0.73	655	7,325	8.39	0.54		
4	כפר קאסם	659	1,047	0.61	0.71	419	7,767	1.77	0.53		
5	אל-בטוף	533	94	0.93	0.77	774	8,541	10.34	0.53		
6	ג'ש (גוש חלב)	869	438	0.91	0.78	322	7,008	8.77	0.52		
7	ע'ג'ר	583	122	0.90	0.81	1,051	6,427	7.78	0.45		
8	שפרעם	799	405	0.87	1.37	197	5,620	5.49	0.40		
9	עילוט	402	488	0.60	1.17	505	7,343	8.75	0.35		
10	סח'ינין	310	749	0.48	1.35	239	7,508	9.04	0.34		
11	בענה	556	407	0.83	1.00	560	6,208	6.37	0.32		
12	אבו גוש	932	184	0.83	0.63	474	7,606	4.64	0.32		
13	אום אל-פחם	699	334	1.42	0.60	161	6,535	3.78	0.29		
14	בועינה-נג'ידאת	705	134	1.04	0.90	152	7,976	6.87	0.29		
15	דיר חנא	810	208	0.86	0.65	274	7,163	12.51	0.28		
16	שעב	582	279	1.18	0.81	66	7,474	6.54	0.23		
17	עראבה	673	273	0.93	0.78	326	7,092	5.73	0.21		
18	כפר כנא	641	326	0.81	0.98	400	5,950	7.62	0.20		
19	ג'ת	989	334	0.71	0.53	145	7,532	7.64	0.18		
20	נצרת [^]	519	556	0.67	0.98	539	4,968	8.87	0.17		
21	זרזיר	558	168	0.73	1.94	82	5,686	4.54	0.17		
22	זמר	977	255	1.00	0.74	132	5,320	7.53	0.15		
23	ריינה	586	329	0.70	0.73	432	6,451	11.81	0.13		
24	כפר ברא	760	129	0.78	0.80	382	8,519	-0.69	0.12		
25	טמרה	813	382	0.82	0.68	216	7,141	2.48	0.12		
26	שבלי – אום אל-גנם	699	32	0.83	0.70	254	7,939	10.62	0.11		
27	עילבון	1,056	298	0.77	0.55	237	6,361	3.88	0.09		
28	כאוכב אבו אל-היג'א	631	32	0.90	0.62	224	9,871	2.92	0.09		
29	כפר קרע	1,115	231	0.77	0.64	165	6,184	4.68	0.08		

דירוג	שם הרשות	הכנסות עצמיות מארנונה למגורים (₪) לתושב (₪)	הכנסות עצמיות מארנונה אחרת (₪) לתושב (₪)	ארנונה למגורים – יחס גבייה, בניכוי כטורים	ארנונה אחרת – יחס גבייה	הכנסות עצמיות ללא ארנונה וללא חשמל לתושב (₪)	סך הכול הכנסות בתקציב הרגיל (לא כולל חשמל) לתושב (₪)	ההכנסות העצמיות לעומת השנה הקודמת – ממוצע חמש שנתי	הכנסות: ציון תקן ממוצע
30	משהד ^א	580	102	0.98	0.73	154	6,063	17.61	0.07
31	כפר יאסיף	801	383	0.74	0.55	251	7,042	5.18	0.06
32	באקה אל-גרבייה	841	362	0.96	0.63	131	6,219	3.53	0.05
33	דבוריה	697	140	1.01	0.97	254	5,554	4.79	0.03
34	דייר אל-אסד	562	126	1.00	0.67	159	6,590	12.52	0.00
35	מעלה עירון	671	88	0.94	0.82	122	7,082	7.02	-0.01
36	מג'ד אל-כרום	619	296	0.94	0.70	134	6,783	4.74	-0.04
37	טייבה	738	185	1.07	0.66	341	4,762	1.96	-0.14
38	ג'לג'וליה	455	187	0.54	0.97	387	5,739	12.53	-0.15
39	טורעאן	572	438	0.72	0.92	279	5,711	-0.75	-0.17
40	נחף	505	120	0.86	0.68	199	7,057	7.28	-0.18
41	בסמ"ה	724	69	0.95	0.68	121	5,419	9.26	-0.19
42	פורידיס	463	48	0.57	0.47	772	7,154	7.40	-0.20
43	קלנסווה	481	106	0.76	0.59	658	6,434	3.22	-0.20
44	מזרעה	564	302	0.80	0.67	227	5,773	6.17	-0.22
45	כאבול	754	187	0.76	0.49	137	6,421	7.49	-0.22
46	טירה	777	504	0.74	0.64	116	4,412	3.95	-0.25
47	ג'סר א-זרקא	491	30	0.53	0.47	370	10,955	-3.87	-0.28
48	יפיע	588	178	0.37	0.70	450	6,686	7.00	-0.29
49	עין מאהל	594	51	0.80	0.55	137	6,441	9.16	-0.34
50	טובא-זנגרייה	622	34	0.79	0.80	462	6,546	-5.79	-0.35
51	כפר מנדא	486	181	0.51	0.55	195	6,950	6.70	-0.49
52	בסמת טבעון	500	89	0.74	0.76	181	5,413	3.34	-0.54
53	ג'דידה-מכר	768	163	0.48	0.43	152	5,647	7.08	-0.55
54	אעבילין	409	361	0.31	0.70	308	5,633	6.54	-0.57
55	אכסאל	405	176	0.60	0.64	113	6,143	0.39	-0.75
56	ביר אל-מכסור	372	21	0.52	0.23	265	4,885	8.66	-1.01
57	ערערה	488	109	0.53	0.35	166	4,589	-4.48	-1.20
58	כעבייה-טבאש-חג'אג'רה	218	9	0.29	0.13	152	5,509	-4.15	-1.65

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017–2021, קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017–2021

^א הדירוג מבוסס על הנתונים משנים קודמות, משום שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים

לוח 3: דירוג הרשויות המקומיות לפי מדדי עודף או גירעון

דירוג	שם הרשות	עודף / גירעון בתקציב הרגיל לתושב (ש)	גירעון מצטבר בתקציב הרגיל וגירעונות סופיים בתקציבים בלתי רגילים שהסתיימו לתושב (ש, תרומה שלילית למדד)	עודף או גירעון – ציון תקן ממוצע
	ממוצע כולל	-66	855	
1	ג'ש (גוש חלב)	218	42	1.22
2	טורעאן	186	8	1.18
3	מעלה עירון	216	133	1.15
4	ג'דידה-מכר	35	60	0.80
5	אבו גוש	5	0	0.78
6	מג'ד אל-כרום	39	111	0.77
7	ע'גר	1	0	0.77
8	נחף	17	141	0.70
9	אכסאל	86	432	0.65
10	ביר אל-מכסור	-21	200	0.57
11	דייר אל-אסד	-20	229	0.56
12	בענה	8	322	0.55
13	כפר ברא	21	367	0.55
14	בסמ"ה	-49	246	0.48
15	באקה אל-גרבייה	7	423	0.48
16	כפר קרע	21	523	0.44
17	פורידיס	-54	310	0.42
18	דבוריה	17	550	0.41
19	אעבלין	72	780	0.36
20	טירה	0	578	0.35
21	כאוכב אבו אל-היג'א	88	861	0.34
22	כאבול	72	822	0.33
23	אום אל-פחם	0	603	0.33
24	ערערה	-13	562	0.33
25	מעליא	8	634	0.33
26	כפר קאסם	-63	504	0.26
27	בועינה-נג'ידאת	-161	200	0.26
28	מזרעה	52	874	0.25
29	שפרעם	1	733	0.24

גירעון מצטבר בתקציב הרגיל וגירעונות סופיים בתקציבים בלתי רגילים שהסתיימו לתושב (ש, תרומה שלילית למדד)	עודף / גירעון בתקציב הרגיל לתושב (ש)	שם הרשות	דירוג	
0.23	747	1	סח'נין	30
0.23	758	5	עראבה	31
0.21	776	0	כפר כנא	32
0.17	774	-17	כפר מנדא	33
0.17	1,111	91	ג'ת	34
0.13	733	-48	דיר חנא	35
0.12	890	-1	זרזיר	36
0.04	987	-7	כעבייה-טבאש-חג'אג'רה	37
0.03	618	-130	עילוט	38
0.00	596	-152	ג'לג'וליה	39
-0.02	1,295	67	משהד [^]	40
-0.02	1,152	20	שעב	41
-0.05	963	-54	טמרה	42
-0.11	1,245	11	ריינה	43
-0.15	789	-152	יפיע	44
-0.16	1,123	-49	פסוטה	45
-0.19	1,268	-20	עין מאהל	46
-0.20	1,562	71	עילבון	47
-0.34	1,374	-49	שבלי – אום אל-גנם	48
-0.34	1,203	105-	בוסתן אל-מרג'	49
-0.35	1,539	-2	בסמת טבעון	50
-0.71	1,419	-200	כפר יאסיף	51
-0.79	1,312	-273	נצרת [^]	52
-1.00	1,351	-352	זמר	53
-1.11	2,067	-170	ג'סר א-זרקא	54
-1.80	1,794	-569	אל-בטוף	55
-3.00	2,610	-841	טייבה	56
-3.30	3,602	-655	קלנסווה	57
-3.52	2,664	-1,056	טובא-זנגרייה	58

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017–2021, קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017–2021
[^] הדירוג מבוסס על הנתונים משנים קודמות, משום שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים

לוח 4: דירוג הרשויות המקומיות לפי מדד גורמי הוצאות

גורמי הוצאות: ציון תקן ממוצע	אוכלוסייה בסוף שנה	שם הרשות	דירוג
	16,367	ממוצע כולל	
4.42	77,063	נצרת	1
3.01	57,677	אום אל-פחם	2
2.11	45,388	טייבה	3
1.94	43,023	שפרעם	4
1.39	35,405	טמרה	5
1.19	32,743	סח'נין	6
1.06	30,973	באקה אל-גרבייה	7
0.80	27,392	טירה	8
0.75	26,641	עראבה	9
0.69	25,823	ערערה	10
0.61	24,757	כפר קאסם	11
0.55	23,877	קלנסווה	12
0.53	23,705	כפר כנא	13
0.37	21,507	ג'דידה-מכר	14
0.34	21,073	כפר מנדא	15
0.24	19,691	כפר קרע	16
0.23	19,538	יפיע	17
0.21	19,265	ריינה	18
-0.05	15,642	מעלה עירון	19
-0.05	15,630	מג'ד אל-כרום	20
-0.08	15,315	ג'סר א-זרקא	21
-0.09	15,146	אכסאל	22
-0.12	14,655	טורעאן	23
-0.14	14,473	כאבול	24
-0.19	13,748	עין מאהל	25
-0.19	13,692	אעבלין	26
-0.20	13,570	פורידיס	27
-0.20	13,558	נחף	28

גורמי הוצאות: ציון תקן ממוצע	אוכלוסייה בסוף שנה	שם הרשות	דירוג
-0.25	12,935	דייר אל-אסד	29
-0.28	12,473	ג'ת	30
-0.41	10,782	דבוריה	31
-0.42	10,599	דיר חנא	32
-0.43	10,497	בסמ"ה	33
-0.43	10,480	ג'לג'וליה	34
-0.44	10,323	כפר יאסיף	35
-0.45	10,137	בועינה-נג'ידאת	36
-0.47	9,959	ביר אל-מכסור	37
-0.56	8,654	עילוט	38
-0.57	8,536	בענה	39
-0.58	8,412	זרזיר	40
-0.58	8,408	אל-בטוף	41
-0.58	8,373	משהד [^]	42
-0.60	8,137	בוסתן אל-מרג'	43
-0.60	8,068	בסמת טבעון	44
-0.62	7,880	אבו גוש	45
-0.65	7,381	שעב	46
-0.66	7,360	זמר	47
-0.68	7,011	טובא-זנגרייה	48
-0.73	6,279	שבלי - אום אל-גנם	49
-0.77	5,812	עילבון	50
-0.77	5,732	כעבייה-טבאש-חג'אג'רה	51
-0.89	4,078	מזרעה	52
-0.91	3,856	כפר ברא	53
-0.92	3,724	כאוכב אבו אל-היג'א	54
-0.95	3,267	מעליא	55
-0.96	3,236	פסוטה	56
-0.96	3,154	ג'ש (גוש חלב)	57
-0.99	2,745	ע'ג'ר	58

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017-2021, קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017-2021

לוח 5: דירוג הרשויות המקומיות לפי המדד הכללי של חוסן כלכלי

דירוג	שם הרשות	חוסן כלכלי - ציון תקן ממוצע
1	מעליא	0.71
2	ג'ש (גוש חלב)	0.69
3	אום אל-כחם	0.58
4	מעלה עירון	0.51
5	שפרעם	0.48
6	ע'ג'ר	0.45
7	טורעאן	0.44
8	אבו גוש	0.43
9	כפר קאסם	0.42
10	סח'נין	0.37
11	באקה אל-גרבייה	0.35
12	בענה	0.33
13	מג'ד אל-כרום	0.33
14	בוסתן אל-מרג'	0.29
15	עראבה	0.27
16	כפר קרע	0.26
17	כפר כנא	0.23
18	דייר אל-אסד	0.23
19	נחף	0.21
20	כפר ברא	0.21
21	בועינה-נג'ידאת	0.20
22	טמרה	0.17
23	נצרת	0.16
24	דבוריה	0.15
25	ג'דידה-מכר	0.15
26	דיר חנא	0.14
27	ג'ת	0.13
28	טירה	0.12
29	עילוט	0.11

דירוג	שם הרשות	חוסן כלכלי - ציון תקן ממוצע
30	כאוכב אבו אל-היג'א	0.10
31	בסמ"ה	0.09
32	פורידיס	0.08
33	פסוטה	0.08
34	זרזיר	0.07
35	כאבול	0.04
36	ריינה	0.03
37	שעב	0.03
38	משהד	-0.04
39	אכסאל	-0.05
40	מזרעה	-0.07
41	אעבלין	-0.11
42	כפר מנדא	-0.11
43	ג'לג'וליה	-0.11
44	עילבון	-0.13
45	יפיע	-0.17
46	שבלי – אום אל-גנם	-0.18
47	ביר אל-מכסור	-0.24
48	עין מאהל	-0.26
49	ערערה	-0.32
50	כפר יאסיף	-0.34
51	זמר	-0.45
52	בסמת טבעון	-0.46
53	אל-בטוף	-0.63
54	ג'סר א-זרקא	-0.63
55	כעבייה-טבאש-חג'אג'רה	-0.80
56	טייבה	-1.20
57	קלנסווה	-1.52
58	טובא-זנגרייה	-1.81

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017–2021; קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017–2021
 ^ הדירוג מבוסס על הנתונים משנים קודמות, משום שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים

6.2 השוואה בין הרשויות המקומיות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550 ובין רשויות מקומיות דומות

עקב השונות הרבה בין הרשויות המקומיות בישראל, מדדי הרשויות המקומיות שעליהן חלה החלטת הממשלה מס' 550 הושוו למדדי רשויות מקומיות אחרות בעלות אותו מעמד מוניציפלי: עיריות ומועצות מקומיות, ללא מועצות אזוריות.¹ קבוצת השוואה כללה 42 רשויות שאפשר לאפיין אותן כפריפריאליות: עיריות עם פחות מ-100 אלף תושבים ומועצות מקומיות באשכול חברתי-כלכלי 2 עד 5 בכל המחוזות, למעט מחוז תל אביב. קבוצת השוואה לא כללה רשויות עם אוכלוסייה בעלת מאפיינים ייחודיים: רשויות חרדיות, רשויות בדואיות בנגב ורשויות דרוזיות ברמת הגולן. נוסף על כך הרשויות בית שאן, חריש וקריית שמונה שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים עבורן לא נכללו בקבוצת השוואה. חישוב מדדי החוסן הכלכלי בוצע כמפורט בפרק הקודם עבור הרשויות בקבוצת המחקר ובקבוצת השוואה, כאשר ציוני התקן שעל בסיסן בוצע הדירוג חושבו ביחס לכלל הרשויות בשתי הקבוצות. **לוחות 6-8** מציגים את דירוג הרשויות בשתי הקבוצות בתחומים האלה: הכנסות, עודף וגירעון וגורמי הוצאות. **לוח 9** מציג את הדירוג הכולל של הרשויות בשתי הקבוצות בתחום החוסן הכלכלי. כל אחד מן הלוחות הללו מציג שלושים רשויות: עשר רשויות ראשונות בדירוג, עשר רשויות אמצעיות בדירוג ועשר רשויות אחרונות בדירוג. מן הלוחות עולה כי הרשויות המקומיות הערביות שבמוקד מחקר זה מדורגות נמוך יחסית לרשויות שבקבוצת השוואה מבחינת החוסן הכלכלי שלהן, בכל המדדים.

¹ בהחלטה 550 מופיעות שתי מועצות אזוריות – בוסתן אל-מרג' ואל-בטוף. מכיוון שמדובר רק בשתי מועצות אזוריות, ושתיהן מועצות אזוריות בדואיות וייחודיות הוחלט שקבוצת השוואה לא תכלול מועצות אזוריות.

לוח 6: השוואת הרשויות המקומיות לפי מדדי הכנסות

דירוג	שם הרשות	קבוצה	הכנסות עצמיות מארנונה למגורים לתושב (₪)	הכנסות עצמיות מארנונה אחרת לתושב (₪)	ארנונה למגורים – יחס גבייה בשנה הנוכחית, בניכוי פטורים	ארנונה אחרת – יחס גבייה בשנה הנוכחית	הכנסות עצמיות ללא ארנונה וללא חשמל לתושב (₪)	סך הכול הכנסות בתקציב הרגיל (לא כולל חשמל) לתושב (₪)	אחוז גידול ההכנסות העצמיות לעומת השנה הקודמת – ממוצע חמש שנתי	הכנסות – ציון תקן ממוצע
	ממוצע כולל	כל הקבוצות	808	529	0.84	0.74	506	7,446	5.97	0.00
	ממוצע כולל	מחקר	655	246	0.77	0.74	321	6,605	6.36	-0.30
	ממוצע כולל	השוואה	1,020	920	0.92	0.74	762	8,607	5.44	0.41
1	מעלה אפרים	השוואה	1,138	897	0.99	0.84	3,036	15,866	10.95	1.87
2	קריית גת	השוואה	1,064	3,027	0.96	0.93	1,823	10,250	9.14	1.57
3	מצפה רמון	השוואה	1,752	1,513	0.95	0.52	1,338	15,914	3.12	1.43
4	רמלה	השוואה	1,010	1,768	0.94	0.81	693	7,749	40.81	1.41
5	קדומים	השוואה	1,432	810	0.99	0.88	2,183	12,842	2.83	1.37
6	טירת כרמל	השוואה	1,300	2,540	0.83	0.85	1,094	10,344	4.88	1.13
7	אור עקיבא	השוואה	1,094	1,477	0.85	0.96	2,131	8,982	4.02	1.04
8	חצור הגלילית	השוואה	1,090	1,202	0.92	0.97	1,014	9,733	7.77	0.85
9	בית אל	השוואה	1,155	113	0.99	0.78	1,952	11,782	0.93	0.82
10	מגדל העמק	השוואה	1,019	2,363	1.00	0.95	494	8,289	3.04	0.78
46	ירוחם	השוואה	933	1,473	0.99	1.18	325	9,488	6.08	0.76
47	סחי'נין	מחקר	310	749	0.48	1.35	239	7,508	9.04	-0.09
48	כפר כנא	מחקר	641	326	0.81	0.98	400	5,950	7.62	-0.10
49	עראבה	מחקר	673	273	0.93	0.78	326	7,092	5.73	-0.11
50	צפת	השוואה	722	790	0.87	0.61	418	7,566	3.56	-0.11
51	אבו גוש	מחקר	932	184	0.83	0.63	474	7,606	4.64	-0.12
52	דבוריה	מחקר	697	140	1.01	0.97	254	5,554	4.79	-0.12
53	שבלי – אום אל-גנם	מחקר	699	32	0.83	0.70	254	7,939	10.62	-0.13
54	דייר אל-אסד	מחקר	562	126	1.00	0.67	159	6,590	12.52	-0.14
55	כסרא-סמיע	השוואה	852	109	0.97	0.65	222	6,696	6.18	-0.16
91	מעלה עירון	מחקר	671	88	0.94	0.82	122	7,082	7.02	-0.16
92	בסמת טבעון	מחקר	500	89	0.74	0.76	181	5,413	3.34	-0.61
93	ג'סר א-זרקא	מחקר	491	30	0.53	0.47	370	10,955	-3.87	-0.69
94	כפר מנדא	מחקר	486	181	0.51	0.55	195	6,950	6.70	-0.71
95	ג'דידה-מכר	מחקר	768	163	0.48	0.43	152	5,647	7.08	-0.76
96	אעבלין	מחקר	409	361	0.31	0.70	308	5,633	6.54	-0.83
97	אכסאל	מחקר	405	176	0.60	0.64	113	6,143	0.39	-0.86
98	סאג'ור	השוואה	612	52	0.61	0.23	234	7,084	3.06	-0.86
99	ביר אל-מכסור	מחקר	372	21	0.52	0.23	265	4,885	8.66	-1.07
100	ערערה	מחקר	488	109	0.53	0.35	166	4,589	-4.48	-1.27

לוח 7: השוואת הרשויות המקומיות לפי מדדי עודף או גירעון

עודף / גירעון – ציון תקן ממוצע	גירעון מצטבר בתקציב הרגיל וגירעונות סופיים בתב"רים שהסתיימו לתושב (ש, תרומה שלילית למדד)	עודף / גירעון בתקציב הרגיל לתושב (ש)	קבוצה	שם הרשות	דירוג
0.00	825	-33	כל הקבוצות	ממוצע כולל	
-0.10	855	-66	מחקר	ממוצע כולל	
0.14	783	12	השוואה	ממוצע כולל	
2.89	0	929	השוואה	מעלה אפרים	1
1.90	0	505	השוואה	כסרא-סמיע	2
1.20	42	218	מחקר	ג'ש (גוש חלב)	3
1.15	8	186	מחקר	טורעאן	4
1.13	133	216	מחקר	מעלה עירון	5
0.78	0	21	השוואה	לוד	6
0.76	260	104	השוואה	גבעת זאב	7
0.76	60	35	מחקר	ג'דידה-מכר	8
0.74	0	5	מחקר	אבו גוש	9
0.73	111	39	מחקר	מג'ד אל-כרום	10
0.21	737	27	השוואה	מגדל העמק	46
0.19	200	-161	מחקר	בועינה-נג'ידאת	47
0.19	661	-9	השוואה	ג'ולס	48
0.18	504	-63	מחקר	כפר קאסם	49
0.16	874	52	מחקר	מזרעה	50
0.16	722	0	השוואה	ירכא	51
0.16	863	46	השוואה	קריית ים	52
0.15	733	1	מחקר	שפרעם	53
0.14	747	1	מחקר	סח'נין	54
0.14	758	5	מחקר	עראבה	55
-0.85	1,419	-200	מחקר	כפר יאסיף	91
-0.94	1,312	-273	מחקר	נצרת [^]	92
-1.16	1,351	-352	מחקר	זמר	93
-1.30	2,067	-170	מחקר	ג'סר א-זרקא	94
-1.54	2,590	-100	השוואה	אור עקיבא	95
-1.84	1,819	-488	השוואה	צפת	96
-2.01	1,794	-569	מחקר	אל-בטוף	97
-3.29	2,610	-841	מחקר	טייבה	98
-3.63	3,602	-655	מחקר	קלנסווה	99
-3.83	2,664	-1,056	מחקר	טובא-זנגרייה	100

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017–2021, קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017–2021
[^] הדירוג מבוסס על הנתונים משנים קודמות, משום שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים

לוח 8: השוואת הרשויות המקומיות לפי מדד גורמי הוצאות

דירוג	שם הרשות	קבוצה	אוכלוסייה בסוף שנה	גורמי הוצאות – ציון תקן ממוצע
	ממוצע כולל	כל הקבוצות	19,612	0.00
	ממוצע כולל	מחקר	16,367	-0.19
	ממוצע כולל	השוואה	24,093	0.26
1	לוד	השוואה	82,629	3.69
2	רמלה	השוואה	77,798	3.40
3	נצרת ^א	מחקר	77,063	3.36
4	קריית גת	השוואה	60,582	2.40
5	עפולה	השוואה	59,075	2.31
6	אום אל-פחם	מחקר	57,677	2.23
7	עכו	השוואה	49,614	1.76
8	טבריה	השוואה	46,698	1.58
9	טייבה	מחקר	45,388	1.51
10	שפרעם	מחקר	43,023	1.37
46	טורעאן	מחקר	14,655	-0.29
47	כאבול	מחקר	14,473	-0.30
48	אבו סנאן	השוואה	14,455	-0.30
49	עין מאהל	מחקר	13,748	-0.34
50	אעבלין	מחקר	13,692	-0.35
51	פורידיס	מחקר	13,570	-0.35
52	נחף	מחקר	13,558	-0.35
53	דייר אל-אסד	מחקר	12,935	-0.39
54	עספיא	השוואה	12,746	-0.40
55	ג'ת	מחקר	12,473	-0.42
91	קדומים	השוואה	4,590	-0.88
92	סאג'ור	השוואה	4,425	-0.89
93	מזרעה	מחקר	4,078	-0.91
94	כפר ברא	מחקר	3,856	-0.92
95	כאוכב אבו אל-היג'א	מחקר	3,724	-0.93
96	מעליא	מחקר	3,267	-0.96
97	פסוטה	מחקר	3,236	-0.96
98	ג'ש (גוש חלב)	מחקר	3,154	-0.96
99	ע'ג'ר	מחקר	2,745	-0.99
100	מעלה אפרים	השוואה	1,318	-1.07

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017–2021, קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017–2021
^א הדירוג מבוסס על הנתונים משנים קודמות, משום שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים

לוח 9: השוואת הרשויות המקומיות לפי המדד הכללי של חוסן כלכלי

דירוג	שם הרשות	קבוצה	חוסן כלכלי – ציון תקן ממוצע
	ממוצע כולל	כל הקבוצות	0.00
	ממוצע כולל	מחקר	-0.20
	ממוצע כולל	השוואה	0.27
1	מעלה אפרים	השוואה	2.03
2	רמלה	השוואה	0.97
3	לוד	השוואה	0.90
4	קריית גת	השוואה	0.90
5	טירת כרמל	השוואה	0.83
6	עפולה	השוואה	0.83
7	כסרא-סמיע	השוואה	0.73
8	נוף הגליל	השוואה	0.67
9	מצפה רמון	השוואה	0.66
10	קדומים	השוואה	0.63
46	בוסתן אל-מרג'	מחקר	0.05
47	דבוריה	מחקר	0.05
48	קריית ארבע	השוואה	0.04
49	כפר כנא	מחקר	0.03
50	כפר ברא	מחקר	0.02
51	זרזיר	מחקר	0.02
52	ג'דידה-מכר	מחקר	0.01
53	בסמ"ה	מחקר	0.01
54	כפר קאסם	מחקר	0.00
55	בית ג'ן	השוואה	-0.05
91	כפר יאסיף	מחקר	-0.59
92	זמר	מחקר	-0.63
93	צפת	השוואה	-0.77
94	סאג'ור	השוואה	-0.82
95	כעבייה-טבאש-חג'אג'רה	מחקר	-0.87
96	ג'סר א-זרקא	מחקר	-0.92
97	אל-בטוף	מחקר	-0.92
98	טייבה	מחקר	-1.47
99	קלנסווה	מחקר	-1.84
100	טובא-זנגרייה	מחקר	-2.05

מקורות: דוח כספי, משרד הפנים, שנים 2017–2021, קובץ הרשויות המקומיות, למ"ס, 2017–2021
 ^ הדירוג מבוסס על הנתונים משנים קודמות, משום שהנתונים משנת 2021 לא היו זמינים

7. מגבלות המחקר

המחקר מציע רשימה של מדדים המשמשים למדידת החוסן הכלכלי של רשויות מקומיות ערביות. אף שהושקעה עבודה רבה בגיבוש המדדים, המדדים שנבחרו אינם יכולים לתאר במדויק את כלל היבטי החוסן הכלכלי של הרשות המקומית. להלן המגבלות העיקריות של המחקר:

1. **שימוש בנתונים זמינים.** במחקר זה רוב המדדים חושבו באמצעות נתונים זמינים ממקורות מידע פתוחים לציבור אשר מתעדכנים בתדירות גבוהה. לא נעשה שימוש בנתונים חסויים או בנתונים שנמצאים בידי גורמים שונים בשלטון המרכזי או בשלטון המקומי ואינם מתפרסמים עבור כל הרשויות. מצד אחד, המדדים שהתקבלו בדרך זו נגישים לחוקרים ולקובעי מדיניות ומאפשרים להם לבצע ניתוח והשוואה עדכנית של ביצועי כל הרשויות בישראל על פני זמן. מצד שני, התמונה שמתקבלת מן המדדים עלולה שלא להיות מלאה.
2. **המחקר התבצע ברובו בנקודת זמן אחת.** רוב מדדי הביצוע חושבו בשנה האחרונה שבה היו עליהם נתונים, לכן הם משקפים את חוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות בנקודת זמן נתונה. החוסן הכלכלי עשוי להשתפר או להידרדר על פני זמן. כדי לקבל תמונה דינמית יש לחזור על חישוב המדדים בשנים הבאות ולהשוות אותם למדדים שחושבו במחקר הנוכחי. יצוין כי חלק מן המדדים שנבחרו בוחנים התפתחות לאורך זמן כדי לאפשר הבנה של הדינמיקה של פעילות הרשות.
3. **מאפייני הרשויות משפיעים על החוסן הכלכלי.** במחקר זה הוצע דירוג כללי של הרשויות על סמך מדדי החוסן הכלכלי שחושבו עבורן. עם זאת, החוסן הכלכלי מושפע בין היתר ממאפייני הרשות, כגון קבוצות האוכלוסייה המרכיבות אותה, מצב חברתי-כלכלי ומיקום גאוגרפי. כדי לקבל תמונה מלאה יותר שמתחשבת בהשפעה זו בוצעה השוואה בין הרשויות ערביות שעליהן חלה החלטה 550 ובין רשויות בעלות מאפיינים דומים. יחד עם זאת, גם בתוך שתי קבוצות אלו עלולים להיות הבדלים ניכרים במאפיינים של רשויות מקומיות שונות.

8. דיון, מסקנות והמלצות

8.1 דיון ומסקנות

מחקר זה עסק בגיבוש מסגרת מושגית בנוגע לחוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות הערביות שנכללו בהחלטת הממשלה מס' 550. המחקר בחן את החוסן הכלכלי על בסיס הכנסות הרשות, עודף או גירעון בתקציב שלה והגורמים המשפיעים על היקף ההוצאות שלה. המחקר גיבש רשימת מדדים שמספקים מידע בנוגע לתחומים אלו. המדדים שימשו לאמידת חוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות, וכן אפשרו לדרג את הרשויות בכל מדד ומדד ולספק דירוג כולל בתחום החוסן הכלכלי. באמצעות מדדים אלו אפשר להאיר את מצבן של הרשויות הערביות בכלל, ובהשוואה זו לזו, והם יכולים לשמש ככלי לתכנון ויישום מדיניות.

המחקר כלל תהליך מקיף לזיהוי המדדים, כאשר לבסוף נבחרו עשרה מדדים בתחומי החוסן הכלכלי. המחקר מספק הסבר על בחירת המדדים והמשמעות של כל מדד. נוסף על כך סופקו דירוגים של הרשויות המקומיות בכל אחד מן המדדים שנבחרו. השימוש במדדים יכול להתבצע בדרכים אחדות. ראשית, השוואה בין רשות ספציפית ובין ממוצע הרשויות יכולה לספק אומדן התחלתי בנוגע למצבה. שנית, השוואה ממוקדת יותר, בין הרשות המקומית לרשויות אחרות בעלות מאפיינים דומים, יכולה לספק אומדן מדויק יותר בנוגע לחוסנה הכלכלי. לבסוף, הסתכלות על כל אחד מתחומי החוסן הכלכלי בנפרד מאפשרת זיהוי של החוזקות והחולשות העיקריות של הרשות המקומית בתחומים אלו. הסתכלות על כל מדד ועל כל תחום בנפרד מאפשרת גם שימוש בערך המוחלט של הנתונים, ולא רק בדירוג היחסי. כל אלו יכולים לספק אומדן בנוגע לחוסנה הכלכלי של הרשות המקומית.

במדדים שמוצגים במחקר זה אפשר להשתמש בכמה דרכים. ראשית, אנשי המנהל הציבורי ברשויות המקומיות יכולים להשתמש במדדים כדי לעקוב אחר הביצועים של הרשות המקומית. שנית, משרדי הממשלה בשלטון המרכזי יכולים להשתמש במדדים אלו כדי לעקוב אחר מצבן של הרשויות, וכן כדי למקד תוכניות התערבות ברשויות מקומיות הזקוקות להן ביותר. לבסוף, תושבי הרשויות המקומיות יכולים להיעזר במדדים כדי לעקוב אחר מצב הרשות המקומית שבה הם מתגוררים.

הרשויות המקומיות בישראל, ובהן הרשויות הערביות, משקיעות מאמצים רבים כדי לתת את השירות הטוב ביותר ולשפר את איכות השירותים הניתנים לתושבים. לשם כך הרשות צריכה להיות מסוגלת למדוד את עצמה וכן לבדוק אם אכן חל שיפור, הן ביחס לרשות עצמה הן ביחס לשאר הרשויות. הרשות המקומית אינה יכולה להתבסס רק על נתונים אקראיים אלא עליה להעריך את תפקודה בעזרת מערכת מדדים המשקפת את תפקודה באופן אובייקטיבי. מדידה של סוגי החוסן הכלכלי בשלטון המקומי מספקת מידע על מצבה של הרשות המקומית והיכולת הכלכלית שלה לספק שירותים לתושבים.

בהינתן החשיבות של מדדי החוסן הכלכלי עבור הרשויות המקומיות הערביות שבמוקד המחקר, כדאי לחזור ולבדוק את ביצועי הרשויות הללו בעתיד. בדיקה חוזרת יכולה לעזור לרשויות, וכן לשלטון המרכזי, לאמוד את מידת השיפור (או הנסיגה) שחלה בתפקודן בין שתיים או יותר נקודות זמן מוגדרות באופן כללי, ובפרט אם חל שינוי בכל תחום שנבדק.

8.2 המלצות

- **ביצוע מעקב אחרי המדדים ופרסום נתוני המדדים:** בהינתן החשיבות של מדדי החוסן הכלכלי עבור הרשויות המקומיות מומלץ לחזור ולחשב את המדדים שהוצגו במחקר זה מדי שנה כדי לבחון אם חל שינוי ברשויות וכן לפרסם את נתוני המדדים לכלל הציבור. מומלץ לחזור גם על ההשוואה בין הרשויות שעליהן חלה החלטה מס' 550 ובין רשויות דומות אחרות.
- **סיוע לרשויות:** השלטון המרכזי יכול להשתמש במדדים שהוצגו במחקר כדי לעקוב אחר מצבן של הרשויות המקומיות השונות, וכן למקד תוכניות התערבות ברשויות מקומיות הזקוקות להן ביותר.

עוד פרסומים של המכון בנושא

ריינגורץ, י., ארד, ע. וזבלוצקי, א. (2024). מדדי ביצוע ברשויות מקומיות. דמ-992-24.

ריינגורץ, י. וזבלוצקי, א. (2021). ליווי רשויות מקומיות בהספקת שירותים חברתיים: מודל לזיהוי רשויות מתאימות. דמ-846-21.

את הפרסומים אפשר להוריד ללא תשלום מאתר המכון: brookdale.jdc.org.il

מקורות

- בן אליא, נ. (2006). מערכת מדדי ביצוע בשלטון המקומי. משרד הפנים, המינהל לשלטון מקומי. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס). (2017–2021). קובץ הרשויות המקומיות בישראל. משרד הפנים. אגף בכיר לביקורת ברשויות מקומיות. המחלקה לביקורת ראיית חשבון. (2017–2021). דוח נתונים כספיים מבוקרים של הרשויות המקומיות לשנת התקציב.
- Berne, R., & Schramm, R. (1986). *The Financial Analysis of Governments*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Brown, K. W. (1993). The 10-point test of financial condition: Toward an easy-to-use assessment tool for smaller cities. *Government Finance Review*, 9, 21-21.
- Cabaleiro Casal, R., & Buch Gómez, E. J. (2014). Is the tax collection effort an indicator of the financial condition of Spanish municipalities?. *International Public Management Journal*, 17(4), 564-592. <https://doi.org/10.1080/10967494.2014.958806>
- Cabaleiro, R., Buch Gómez, E. J., & Vaamonde Liste, A. (2013). Developing a method to assessing the municipal financial health. *The American Review of Public Administration*, 43(6), 729-751. <https://doi.org/10.1177/0275074012451523>
- Canadian Institute of Chartered Accountants (CICA). (1997). *Indicators of government financial condition*.
- Coffé, H., & Geys, B. (2005). Institutional performance and social capital: An application to the local government level. *Journal of Urban Affairs*, 27(5), 485-501. <https://doi.org/10.1111/j.0735-2166.2005.00249.x>
- Cohen, S. (2008). Identifying the moderator factors of financial performance in Greek Municipalities. *Financial Accountability & Management*, 24(3), 265-294. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0408.2008.00453.x>
- Cohen, S., Doumpos, M., Neofytou, E., & Zopounidis, C. (2012). Assessing financial distress where bankruptcy is not an option: An alternative approach for local municipalities. *European Journal of Operational Research*, 218(1), 270-279. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2011.10.021>
- Cooper, W. W., Seiford, L. M., & Zhu, J. (Eds.). (2011). Handbook on Data Envelopment Analysis. *In International Series in Operations Research and Management Sciences*. Springer-Verlag. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-6151-8>
- Da Cruz, N. F., & Marques, R. C. (2014). Revisiting the determinants of local government performance. *Omega*, 44, 91-103. <https://doi.org/10.1016/j.omega.2013.09.002>

- Galariotis, E., Guyot, A., Doumpos, M., & Zopounidis, C. (2016). A novel multi-attribute benchmarking approach for assessing the financial performance of local governments: Empirical evidence from France. *European Journal of Operational Research*, 248(1), 301-317. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2015.06.042>
- Gendźwiłł, A., Kurniewicz, A., & Swianiewicz, P. (2021). The impact of municipal territorial reforms on the economic performance of local governments. A systematic review of quasi-experimental studies. *Space and Polity*, 25(1), 37-56. <https://doi.org/10.1080/13562576.2020.1747420>
- Gorina, E., Maher, C., & Joffe, M. (2018). Local fiscal distress: Measurement and prediction. *Public Budgeting & Finance*, 38(1), 72-94. <https://doi.org/10.1111/pbaf.12165>
- Groves, S. M., Godsey, W. M., & Shulman, M. A. (1981). Financial indicators for local government. *Public Budgeting & Finance*, 1(2), 5-19. <https://doi.org/10.1111/1540-5850.00511>
- Hendrick, R. (2004). Assessing and measuring the fiscal health of local governments: Focus on Chicago suburban municipalities. *Urban Affairs Review*, 40(1), 78-114. <https://doi.org/10.1177/1078087404268076>
- Hruza, F. (2015). Public sector organization financial ratios' recent development as a matter of financial innovation. *Investment Management and Financial Innovations*, 12(2), 88-95.
- Iacuzzi, S. (2022). An appraisal of financial indicators for local government: a structured literature review. *Journal of Public Budgeting, Accounting and Financial Management*, 34(6), 69-94. <https://doi.org/10.1108/JPBAFM-04-2021-0064>
- Kitsos, A., & Bishop, P. (2018). Economic resilience in Great Britain: The crisis impact and its determining factors for local authority districts. *The Annals of Regional Science*, 60(2), 329-347. <https://doi.org/10.1007/s00168-016-0797-y>
- Lin, M. I., Lee, Y. D., & Ho, T. N. (2011). Applying integrated DEA/AHP to evaluate the economic performance of local governments in China. *European Journal of Operational research*, 209(2), 129-140. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2010.08.006>
- Östh, J., Reggiani, A., & Galiazzi, G. (2015). Spatial economic resilience and accessibility: A joint perspective. *Computers, Environment and Urban Systems*, 49, 148-159. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2014.07.007>
- Rivenbark, W. C., & Roenigk, D. J. (2011). Implementation of financial condition analysis in local government. *Public Administration Quarterly*, 35(2), 241-267. <http://www.jstor.org/stable/41506755>

Ritonga, I. T., Clark, C., & Wickremasinghe, G. (2012). Assessing financial condition of local government in Indonesia: an exploration. *Public and Municipal Finance*, 1(2), 37-50.

https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/4282/pmf_2012_02_Ritonga.pdf

Stevens, J. M., & McGowan, R. P. (1983). Financial indicators and trends for local governments: A state-based policy perspective. *Review of Policy Research*, 2(3), 407-416. <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.1983.tb00726.x>

Turley, G., Robbins, G., & McNena, S. (2015). A framework to measure the financial performance of local governments. *Local Government Studies*, 41(3), 401-420. <https://doi.org/10.1080/03003930.2014.991865>

Zafra-Gómez, J. L., López-Hernández, A. M., & Hernández-Bastida, A. (2009). Evaluating financial performance in local government: maximizing the benchmarking value. *International Review of Administrative Sciences*, 75(1), 151-167. <https://doi.org/10.1177/0020852308099510>